

## مقدمه

آمارگیری از فعالیتهای مربوط به معدن کشور و انتشار مستمر نتایج آن، از سال ۱۳۳۳ توسط وزارت صنایع و معادن وقت آغاز شد. این آمارها، هر سال همزمان با انتشار "آمار فعالیتهای صنعتی"، در ضمیمه نشریه مذکور به چاپ می‌رسید ولی از سال ۱۳۳۹، آمارهای مربوط در نشریه‌ای مستقل تحت عنوان "آمار فعالیتهای معدنی ایران" منتشر شد. اولین سرشماری از معادن کشور در آذرماه سال ۱۳۴۲ توسط وزارت اقتصاد اجرا شد و از سال ۱۳۴۲ تا سال ۱۳۵۳، دفتر آمار وزارت اقتصاد با استفاده از آمارهای دفاتر معادن نقاط مختلف کشور، هر سال آماری از فعالیتهای معدن جمع‌آوری و منتشر می‌کرد. در سال ۱۳۵۳، دومین سرشماری از معادن متشکل کشور با همکاری مرکز آمار ایران و وزارت صنایع و معادن اجرا شد. از سال ۱۳۵۳ تا سال ۱۳۵۷، مرکز آمار ایران به‌طور سالانه بخشی از معادن کشور را به عنوان معدن منتخب مورد آمارگیری قرار داد. از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۳، به دلیل عدم اجرای طرح‌های آماری و نیز فراهم نبودن آمارهای ثبتي جامع، این بخش از فعالیتهای اقتصادی دچار خلأ آماری شد. در سال‌های ۱۳۶۴ و ۱۳۶۵، مرکز آمار ایران به آمارگیری از معادن تحت پوشش بخش عمومی اقدام کرد و در سال ۱۳۶۶، سومین سرشماری از معادن کشور را به مرحله اجرا درآورد. از سال ۱۳۶۷ تا سال ۱۳۸۵ به استثنای سال‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۴ آمارگیری از معادن کشور به‌طور سالانه انجام شده است. آمار و اطلاعات مندرج در این فصل، علاوه بر نتایج آمارگیری‌ها و سرشماری‌های مذکور شامل آمار و اطلاعات شرکت‌های تعاونی

معدنی ارائه شده توسط اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان تهران می‌باشد.

## تعاریف مفاهیم

**معدن:** مجموعه کانسار (ذخیره معدنی که بهره‌برداری از آن اقتصادی می‌باشد) و ماشین‌آلات و تسهیلاتی است که به منظور اکتشاف، تجهیز و بهره‌برداری و کانه‌آرایی از آن کانسار ایجاد شده‌است. کانه‌آرایی، به تمامی عملیات فیزیکی و شیمیایی که به منظور جدا کردن قسمتی از مواد باطله از کانه و یا تفکیک کانه‌ها از یکدیگر صورت می‌گیرد، اطلاق می‌شود.

**معدن در حال بهره‌برداری:** معدنی است که دارای مجوز بهره‌برداری از وزارت صنعت، معدن و تجارت (غیر از معادن شن و ماسه) و یا شهرداری‌ها و فرمانداری‌ها (برای معادن شن و ماسه) بوده و نیز در سال آمارگیری، حداقل به مدت ۳۰ روز به صورت پیوسته یا ناپیوسته، مجموعه‌ای از عملیات استخراج (در پاره‌ای از موارد همراه با کانه‌آرایی)، به منظور به دست آوردن کانه قابل فروش در آن انجام گرفته باشد.

**مدیریت خصوصی:** مدیریتی است که توسط افراد یا مؤسسات خصوصی اعمال می‌شود.

**مدیریت عمومی:** مدیریتی است که توسط وزارتخانه‌ها، سازمان‌های دولتی، نهادهای انقلاب

**ارزش تولیدات:** ارزش مواد معدنی استخراج شده و ارزش ضایعات قابل فروش مواد معدنی به قیمت تولید کننده یعنی قیمت فروش به مشتریان در محل معدن است.

**سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای):** رجوع کنید به تعاریف و مفاهیم "فصل ۴- کشاورزی، جنگلداری و شیلات".

**ارزش افزوده:** عبارت است از ارزش دریافتی‌ها (ستانده‌ها) منهای ارزش پرداختی‌ها (داده‌ها).

**ارزش دریافتی‌ها (ستانده‌ها):** عبارت است از ارزش تولیدات مواد معدنی، ضایعات قابل فروش مواد معدنی، ساخت و تعمیر اساسی اموال سرمایه‌ای توسط شاغلان معدن و سایر دریافتی‌های معدن که شامل دریافتی بابت کارهای کنتراتی، تعمیرات جزئی ساختمان و لوازم و تجهیزات اداری، تعمیرات جزئی ماشین‌آلات آزمایشگاه و ... می‌باشد.

**ارزش پرداختی‌ها (داده‌ها):** عبارت از ارزش مواد، ابزار و وسایل کار کم‌دوام، سوخت مصرف شده، آب و برق خریداری شده و سایر پرداختی‌ها است که شامل پرداختی بابت کارهای کنتراتی، تعمیرات جزئی ساختمان و لوازم و تجهیزات اداری، تعمیرات جزئی ماشین‌آلات، آزمایشگاه و ... می‌باشد.

**شرکت تعاونی:** رجوع کنید به تعاریف و مفاهیم "فصل ۴- کشاورزی، جنگلداری و شیلات".

**شرکت تعاونی معدنی:** نوعی شرکت تعاونی است که در زمینه استخراج، بهره‌برداری و فروش مواد استخراج شده از معادن فعالیت دارد.

### گزیده اطلاعات

بر اساس نتایج طرح آمارگیری از معادن فعال استان تهران، در سال ۱۳۹۵ تعداد ۹۲ معدن در حال بهره‌برداری در استان وجود داشته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد، در مجموع ۱۸۳۰ نفر در این معادن مشغول به کار بوده اند که تعداد شاغلان نسبت به سال ۱۳۹۴ معادل ۱۶/۸ درصد کاهش یافته است.

در همین سال ارزش تولیدات معدن حدود ۲۰۷۰ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۹۴ معادل ۱۲/۲ درصد افزایش یافته است. معادن شن و ماسه با بیش از ۹۶۶ میلیارد ریال و سنگ آهک با ۶۱۵ میلیارد ریال، بالاترین ارزش تولیدات سالانه را در بین فعالیتهای مختلف معادن استان داشته اند.

اسلامی، بانک‌ها، شهرداری‌ها و سایر مؤسسات بخش عمومی اعمال می‌شود.

**شاغلان:** تمامی افرادی هستند که در داخل یا خارج معدن به صورت تمام‌وقت یا پاره‌وقت برای معدن کار می‌کنند. شاغلان از نظر وظیفه‌ای که به عهده دارند به دو گروه شاغلان خط تولید (ماهر و ساده) و سایر شاغلان (اداری، مالی و خدماتی) تفکیک می‌شوند.

**شاغلان ماهر خط تولید:** کارکنانی هستند که به اعتبار دانش فنی و تجربه‌ای که کسب کرده‌اند، توانایی انجام یک قسمت از کار فنی خط تولید را داشته باشند، مانند مهندسان، تکنیسین‌های فنی، استادکاران، سرکارگران، کارگران ماهر، تعمیرکاران و رانندگان.

**شاغلان ساده خط تولید:** کارکنانی هستند که شغل مورد تصدی آنان در خط تولید نیاز به تعلیم و کسب مهارت ندارد، مانند: کارگران ساده، باربران و بارگیران.

**سایر شاغلان (اداری، مالی و خدماتی):** کارکنانی هستند که به امور دفتری، اداری، مالی و خدماتی معدن و یا دفتر مرکزی، اشتغال داشته و به طور مستقیم در امر استخراج و تولید دخالت ندارند.

در ارائه آمار شاغلان، توضیح این نکته ضروری است که در محاسبه از روش "متوسط تعداد شاغلان در سال" استفاده شده است.

**جبران خدمات مزد و حقوق بگیران:** رجوع کنید به تعاریف و مفاهیم "فصل ۴- کشاورزی، جنگلداری و شیلات".

**تولید مواد معدنی:** مجموع مواد معدنی حاصل از یک رشته فعالیت استخراج است که به اشکال گوناگون قابل عرضه به بازار می‌باشد. شایان ذکر است که در بعضی از رشته فعالیت‌ها یا معادن، مواد معدنی به همان صورتی که از کانسار استخراج می‌شود، عرضه می‌گردد در صورتی که در بعضی دیگر از رشته فعالیت‌ها یا معادن، مواد استخراج شده پس از انجام عملیات فیزیکی یا شیمیایی لازم به منظور جدا کردن قسمتی از مواد باطله، تفکیک کانه‌ها و یا افزایش عیار ماده خام، به بازار عرضه می‌شود. ضمناً در یک رشته فعالیت، ممکن است چند ماده معدنی به دست آید، مثلاً در رشته فعالیت استخراج سنگ مس، مواد معدنی سنگ مس، کنسانتره مس و کنسانتره مولیبیدن از تولیدات رشته فعالیت مذکور به حساب می‌آیند.

ارزش افزوده حاصل از فعالیت معادن در حال بهره برداری استان در سال ۱۳۹۵ حدود ۱۵۳۷ میلیارد ریال بوده است که معادن شن و ماسه با ۷۸۵ میلیارد ریال و معادن سنگ آهک با حدود ۳۴۶ میلیارد ریال، دارای بالاترین میزان ارزش افزوده بوده اند. مجموع ارزش افزوده این معادن حدود ۷۴ درصد از کل ارزش افزوده این بخش را شامل می شود. در سال ۱۳۹۵ از مجموع حدود ۲۶۹ میلیارد ریال سرمایه گذاری معادن در حال بهره برداری ۶۰/۵ درصد مربوط به ماشین آلات، ابزار و وسایل کار بادوام و تجهیزات اداری بوده است.